

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 5 kwietnia 2024 r.

Pozycja 36

POSTANOWIENIE

z dnia 19 marca 2024 r.

Sygn. akt SK 74/22

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Jakub Stelina – przewodniczący
Wojciech Sych
Bogdan Świączkowski
Michał Warciński
Andrzej Zielonacki – sprawozdawca,

po rozpoznaniu, na posiedzeniu niejawnym w dniu 19 marca 2024 r., skargi konstytucyjnej A.K. o zbadanie zgodności:

art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010 r. poz. 594, ze zm.) z art. 32 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie.

Orzeczenie zapadło jednogłośnie.

UZASADNIENIE

I

1. W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 20 października 2020 r. (data nadania) A.K. (dalej: skarżący) zarzucił niezgodność:

1) art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010 r. poz. 594, ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2023 r. poz. 1144, ze zm.; dalej: u.k.s.s.c.) z art. 32 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji;

2) art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2023 r. poz. 1550, ze zm.; dalej: k.p.c.) z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji.

1.1. Skarga konstytucyjna została wniesiona w związku z następującym stanem faktycznym:

Sąd Rejonowy w N. (dalej: Sąd Rejonowy) wyrokiem z 8 października 2019 r., sygn. akt [...], zasądził od skarżącego na rzecz powoda kwotę 9300 euro wraz z ustawowymi od-

setkami za opóźnienie liczone od 10 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty, a także ustawowe odsetki od kwoty 200 euro, liczone od 10 sierpnia 2018 r. do 16 stycznia 2019 r. Jednocześnie zasądził od skarżącego na rzecz powoda zwrot kosztów opłaty sądowej oraz kosztów przejazdu.

Skarżący złożył apelację od powyższego wyroku wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych w całości.

Postanowieniem z 27 grudnia 2019 r., sygn. akt [...], Sąd Okręgowy w O. (dalej: Sąd Okręgowy) oddalił wniosek w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych. Skarżący złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia tego rozstrzygnięcia. W związku z ponownym wnioskiem skarżącego o sporządzenie uzasadnienia oraz doręczenie powyższego rozstrzygnięcia wraz z uzasadnieniem Sąd Okręgowy postanowieniem z 21 stycznia 2020 r. oddalił po raz kolejny jego wniosek. Na orzeczenie to skarżący złożył zażalenie.

Sąd Okręgowy postanowieniem z 24 lutego 2020 r., sygn. akt [...], odrzucił zażalenie na oddalenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, stwierdzając, że jest ono niedopuszczalne. Wskazał, że postanowienie rozstrzygające wniosek o zwolnienie od kosztów wydane przez sąd drugiej instancji nie podlega odrębnemu zaskarżeniu, ponieważ nie zostało uwzględnione w art. 394² § 1¹ k.p.c. Postanowienie to zostało doręczone skarżącemu 11 marca 2020 r.

Apelacja skarżącego od wyroku Sądu Rejonowego została odrzucona postanowieniem Sądu Okręgowego z 9 marca 2020 r., sygn. akt [...]. Sąd Okręgowy wskazał w uzasadnieniu, że skarżący nie uścił w określonym terminie należnej w sprawie opłaty sądowej od apelacji. Została ona uiszczona dopiero 16 marca 2020 r.

W związku z zażaleniem skarżącego na powyższe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy postanowieniem z 3 czerwca 2020 r., sygn. akt [...], oddalił zażalenie. W uzasadnieniu stwierdził, że skoro w określonym terminie, który upłynął zgodnie z art. 165 § 1 k.p.c. w związku z art. 112 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2023 r. poz. 1610, ze zm.) oraz art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c., skarżący nie uścił należnej w sprawie opłaty, to na podstawie art. 373 § 1 k.p.c. apelację należało odrzucić. Sąd Okręgowy podniósł, że zgodnie z art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c., jeżeli pismo podlegające opłacie zostało wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, to po oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych złożonego przed terminem opłacenia pisma, pełnomocnikowi nie doręcza się wezwania do jego opłacenia – nie stosuje się art. 112 ust. 2 u.k.s.s.c. Doręcza się jedynie odpis postanowienia zawierającego odmowę zwolnienia od kosztów sądowych. Tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie tego postanowienia tylko w przypadku, gdy o zwolnieniu od kosztów sądowych orzekał sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie na odmowę zwolnienia. W procedowanej sprawie sąd pierwszej instancji nie orzekał w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Postanowienie to zostało doręczone skarżącemu 20 lipca 2020 r.

1.2. Zarządzeniami Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 2 grudnia 2020 r. i sędziego Trybunału Konstytucyjnego z 23 lipca 2021 r. skarżący został wezwany do usunięcia braków formalnych skargi. W pismach z 16 grudnia 2020 r. i 6 sierpnia 2021 r. pełnomocnik skarżącego ustosunkował się do tych wezwań.

1.3. Zdaniem skarżącego art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c. narusza prawo równego dostępu do sądu w aspekcie rzetelnej i sprawiedliwej procedury oraz zasadę równości stron w postępowaniu sądowym w przedmiocie zapewnienia możliwości rozpoznania sprawy i weryfikacji orzeczenia przez sąd drugiej instancji. W ocenie skarżącego art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c. prowadzi do nieuprawnionego zróżnicowania sytuacji stron procesowych, ponieważ termin do wniesienia opłaty sądowej uzależniony jest od tego, czy postępowanie sądowe toczy się przed sądem pierwszej, czy drugiej instancji.

Z kolei art. 394² k.p.c. jest, według skarżącego, niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji, gdyż nie przewiduje możliwości zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Co więcej, sąd ten nie ma obowiązku uzasadnienia podjętego postanowienia, co narusza zasadę jawności postępowania sądowego. W konsekwencji strona nie ma możliwości zapoznania się z przyczynami odmowy uwzględnienia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych.

2. Postanowieniem z 19 lipca 2022 r., sygn. Ts 155/20, OTK ZU B/2022, poz. 232, Trybunał Konstytucyjny postanowił:

1) nadać dalszy bieg skardze konstytucyjnej w zakresie badania zgodności art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c. z art. 32 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;

2) odmówić nadania skardze konstytucyjnej dalszego biegu w pozostałym zakresie.

3. Zarządzeniem Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 12 września 2022 r. skarga została zarejestrowana pod sygn. SK 74/22.

4. Rzecznik Praw Obywatelskich, w piśmie z 11 października 2022 r., poinformował, że nie zgłasza udziału w niniejszym postępowaniu.

5. Prokurator Generalny, w piśmie z 21 listopada 2023 r., wniósł o umorzenie postępowania ze względu na niedopuszczalność wydania orzeczenia.

II

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Trybunał Konstytucyjny przypomina, że skarga konstytucyjna stanowi środek ochrony konstytucyjnych wolności lub praw, którego rozpatrzenie uwarunkowane zostało spełnieniem przesłanek określonych w art. 79 ust. 1 Konstytucji, a uszczegółowionych w przepisach ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego merytoryczne rozpoznanie zarzutów sformułowanych w skardze konstytucyjnej jest uzależnione od spełnienia wszystkich warunków jej dopuszczalności. Składu Trybunału rozpoznającego sprawę *in merito* nie wiąże stanowisko zajęte na etapie kontroli wstępnej w postanowieniu o nadaniu skardze konstytucyjnej dalszego biegu lub postanowieniu o uwzględnieniu zażalenia skarżącego na postanowienie o odmowie nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej. Choć skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu, w ramach którego Trybunał bada, czy odpowiada ona warunkom formalnym i czy nie jest oczywiście bezzasadna, to jednak zakończenie tego etapu formalnej weryfikacji skargi nie wyłącza dalszej oceny warunków jej wniesienia dokonywanej na kolejnym etapie postępowania sądowokonstytucyjnego. Przekazanie skargi konstytucyjnej po zakończeniu jej wstępnej kontroli do rozpoznania przez odpowiedni skład Trybunału nie przesądza więc ostatecznie o dopuszczalności jej merytorycznego rozpatrzenia. Kontrolując istnienie pozytywnych przesłanek procesowych oraz brak przesłanek ujemnych, Trybunał może również dojść do wniosków odmiennych niż te, które zostały wyrażone w postanowieniu wydanym na etapie wstępnego rozpoznania konkretnej skargi konstytucyjnej (zob. np. postanowienia TK z: 28 maja 2003 r., sygn. SK 33/02, OTK ZU nr 5/A/2003, poz. 47; 21 marca 2006 r., sygn. SK 58/05, OTK ZU nr 3/A/2006, poz. 35; 1 marca 2010 r., sygn. SK 29/08, OTK ZU nr 3/A/2010, poz. 29; 10 marca 2015 r., sygn. SK 65/13, OTK ZU

nr 3/A/2015, poz. 35; 18 grudnia 2018 r., sygn. SK 25/18, OTK ZU A/2018, poz. 82 i 3 grudnia 2020 r., sygn. SK 27/17, OTK ZU A/2020, poz. 68).

2. Przedmiotem skargi konstytucyjnej mogą być tylko takie przepisy, które po pierwsze – stanowią normatywną podstawę wydanego w sprawie skarżącego ostatecznego orzeczenia sądu lub organu administracji publicznej, po drugie – których treść normatywna narusza określone w Konstytucji wolności lub prawa przysługujące skarżącemu. Innymi słowy – przedmiotem badania Trybunału Konstytucyjnego są nie akty stosowania prawa, a więc orzeczenia lub ostateczne decyzje zapadłe w indywidualnych sprawach, lecz akty normatywne, na podstawie których rozstrzygnięcia te zostały wydane. Trybunał Konstytucyjny jest powołany do orzekania w sprawach zgodności z Konstytucją aktów normatywnych, w celu wyeliminowania z systemu prawnego przepisów niezgodnych z Konstytucją. Nie leży natomiast w kompetencji Trybunału Konstytucyjnego kontrola prawidłowości ustaleń sądów (organów administracji publicznej) ani sprawowanie kontroli sposobu wykładni obowiązujących przepisów, ich stosowania lub niestosowania przez sądy (organy administracji publicznej) orzekające w indywidualnych sprawach (zob. postanowienia TK z: 19 października 2004 r., sygn. SK 13/03, OTK ZU nr 9/A/2004, poz. 101; 30 czerwca 2008 r., sygn. SK 15/07, OTK ZU nr 5/A/2008, poz. 98; 2 grudnia 2010 r., sygn. SK 11/10, OTK ZU nr 10/A/2010, poz. 131; 17 maja 2017 r., sygn. SK 7/16, OTK ZU A/2017, poz. 42 i 5 czerwca 2019 r., sygn. SK 29/18, OTK ZU A/2019, poz. 28).

3. W niniejszej sprawie znaczenie ma również przesłanka określona w art. 79 ust. 1 Konstytucji w związku z art. 53 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK, zgodnie z którą skarga konstytucyjna zawiera wskazanie, która konstytucyjna wolność lub prawo skarżącego, i w jaki sposób – zdaniem skarżącego – zostały naruszone. W konsekwencji to na skarżącym ciąży obowiązek uprawdopodobnienia naruszenia jego praw lub wolności konstytucyjnych. Należy podkreślić, że jeżeli w sprawie nie doszło do naruszenia praw skarżącego lub skarżący nie potrafi uprawdopodobnić tego naruszenia, to merytoryczne rozpoznanie skargi konstytucyjnej jest niedopuszczalne (zob. postanowienie TK z 13 lutego 2008 r., sygn. SK 5/07, OTK ZU nr 1/A/2008, poz. 19).

4. Skarżący jako przedmiot zaskarżenia w niniejszej sprawie wskazał art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2010 r. poz. 594, ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2023 r. poz. 1144, ze zm.; dalej: u.k.s.s.c.).

Trybunał Konstytucyjny, rozpatrując niniejszą skargę konstytucyjną, wziął pod uwagę, że art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c. stanowią, że jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, zgłoszony przed upływem terminu do opłacenia pisma, został prawomocnie oddalony, przewodniczący wzywa stronę do opłacenia złożonego pisma na podstawie art. 130 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2023 r. poz. 1550, ze zm.; dalej: k.p.c.) (w terminie tygodniowym), a jeśli pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej, obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika, tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak o zwolnieniu od kosztów sądowych orzekł sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, natomiast jeśli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. „Zawieszenie” biegu terminu do uiszczenia opłaty od apelacji, wynikające z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c., obejmuje więc czas, w którym rozpoznawany jest wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, aż do

prawomocnego, oddalającego ów wniosek, rozstrzygnięcia w tym przedmiocie. Wobec zatem niezaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego przez sąd drugiej instancji, orzeczenie to już z chwilą jego wydania ma przymiot prawomocności, toteż bieg tygodniowego terminu do uiszczenia opłaty za apelację rozpoczyna się z wezwaniem przewodniczącego do jej opłacenia bądź z dniem doręczenia, względnie ogłoszenia, postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Ani wniesienie niedopuszczalnego zażalenia na to postanowienie, ani złożenie wniosku – w trybie art. 380 k.p.c. – o kontrolę postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych w toku rozpatrywania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji nie ma wpływu na bieg terminu do opłacenia apelacji. Jeżeli więc sąd drugiej instancji odmówi zwolnienia od opłaty od apelacji (rozstrzygnie prawomocnie), a strona nie uiszcza opłaty lub uiszcza ją po terminie, to strona ta może wprawdzie zaskarżyć (w trybie art. 380 k.p.c.) odmowę zwolnienia od kosztów sądowych, składając zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji, lecz gdy zażalenie w zakresie zarzutów dotyczących wniosku o kontrolę niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji w trybie art. 380 k.p.c. okaże się bezskuteczne, apelacja zostanie prawomocnie odrzucona jako nieopłacona w terminie. Gdyby natomiast w takiej sytuacji strona uiszczała opłatę w terminie wynikającym z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c., nie doszłoby w ogóle do wydania postanowienia o odrzuceniu apelacji z powodu jej nieopłacenia, a przeto odpadałaby i możliwość zaskarżenia – w trybie art. 380 k.p.c. – odmowy zwolnienia od kosztów sądowych. Aby otworzyć sobie możliwość kontroli postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, strona musi zatem uchybić terminowi wynikającemu z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.s.c.

5. Wadliwość braku możliwości zaskarżenia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych przy wniesieniu apelacji wynika jednak nie z art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c., a z art. 394² § 1¹ k.p.c., w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2023 r., w zakresie, w jakim uniemożliwiał zaskarżenie postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od opłaty sądowej od apelacji wydanego przez sąd drugiej instancji. Skarżący jako przedmiot zaskarżenia w swojej skardze konstytucyjnej wskazał nie tylko art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c., lecz także art. 394² § 1¹ k.p.c. Z powodu jednak powiązania naruszonych konstytucyjnych praw i wolności przez art. 394² § 1¹ k.p.c. z postanowieniem Sądu Okręgowego z 24 lutego 2020 r., sygn. akt [...], o odrzuceniu zażalenia na oddalenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, Trybunał Konstytucyjny na etapie wstępnej kontroli stwierdził przekroczenie terminu do wniesienia skargi konstytucyjnej i odmówił nadania jej dalszego biegu (zob. postanowienie TK z 19 lipca 2022 r., sygn. Ts 155/20, OTK ZU B/2022, poz. 232). Tak więc również postępowanie w zakresie art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c. winno zostać umorzone.

6. W swoim orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie zwracał uwagę, że skoro skarga konstytucyjna ma charakter subsydiarnego środka ochrony podstawowych praw i wolności zagwarantowanych w Konstytucji, to przy jej rozpatrywaniu szczególnie istotne jest zwrócenie uwagi na zabezpieczenie interesów prawnych przez samego skarżącego. Trybunał podkreślił, że skarga konstytucyjna nie może być wykorzystywana jako instrument służący korygowaniu zaniedbań popełnionych w postępowaniu poprzedzającym jej wniesienie (zob. postanowienie TK z 16 października 2002 r., sygn. SK 43/01, OTK ZU nr 5/A/2002, poz. 77). Tym samym postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym powinno zostać umorzone.

Trybunał stwierdził, że w rozpatrywanej sprawie skarżący mógł uiszczyć opłatę sądową od apelacji w przewidzianym terminie i w ten sposób doprowadzić do kontroli instancyjnej wyroku wydanego w jego sprawie przez sąd pierwszej instancji. Opłatę tę jednak uiszczył po terminie, co skutkowało odrzuceniem apelacji.

7. W sprawie skarżącego znalazła zastosowanie regulacja, zgodnie z którą tygodniowy termin do opłacenia apelacji biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Wniesienie zażalenia na to orzeczenie nie mogło doprowadzić do przesunięcia biegu terminu do opłacenia apelacji w czasie tak, by liczyć go od dnia doręczenia postanowienia oddalającego zażalenie, ponieważ w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie orzekał sąd pierwszej instancji, tylko sąd drugiej instancji. Wskazana regulacja dotyczy wszystkich podmiotów, które tak jak skarżący były reprezentowane przez profesjonalnego pełnomocnika i wniosły o zwolnienie od kosztów sądowych po wydaniu orzeczenia przez sąd pierwszej instancji.

Skarżący nie uprawdopodobnił, że art. 112 ust. 3 u.k.s.s.c. jest niezgodny z prawem równego dostępu do sądu oraz zasadą równości stron w postępowaniu sądowym, co skutkuje koniecznością umorzenia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym.

8. Konkludując, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że należy umorzyć niniejsze postępowanie ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK.

Z przedstawionych względów Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.